

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН – голова
Любомир ВИНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЦЕНКО
Омелян ПРИЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ – головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ – заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ – відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БІЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРИГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 5

Серія
ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ ТА РОЗВІДКИ
1888–1896

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2003

ББК 63.3 (4 УКР)
Г 91

*Видано за підтримки Президента України
на замовлення Державного комітету
телебачення і радіомовлення України
за Програмою випуску
соціально значущих видань*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Редколегія тому 5:

Павло СОХАНЬ (головний редактор, д-р іст. наук, професор, чл.-кор. НАН України)
Ігор ГИРИЧ (відповідальний секретар, канд. іст. наук)
Ольга ТОДІЙЧУК (канд. іст. наук)
Упорядники: Віктор БРЕХУНЕНКО, Сергій КІРЖАЄВ,
Петро КУЛАКОВСЬКИЙ, Варвара ШУЛЬГА

Мовна редакція текстів М.Грушевського — Варвара ШУЛЬГА
Переклад з російської статей — Іван СВАРНИК
Переклад висловів іншомовного походження — Мирослав ТРОФИМУК

Автори коментарів: М.Бандрівський, В.Брехуненко, С.Кіржаєв,
П.Кулаковський, О.Мазур, О.Моця, В.Отрощенко, О.Русина

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 966-603-223-6
ISBN 966-603-276-7 (т. 5)

- © Інститут української археології та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, 2003
- © Видавництво «Світ», дизайн та художнє оформлення, 2003
- © Передмови Фі.Сохань, П.Кулаковський, 2003
- © Коментарі, автори, 2003

РОЗДІЛ I

АРХЕОГРАФІЧНІ ЗАМІТКИ,
ПЕРЕДМОВИ ТА ПУБЛІКАЦІЇ
ДО ЗБІРНИКІВ ДЖЕРЕЛ

ПЕРЕДМОВА ДО ТОМУ 2-го “ЖЕРЕЛ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ-РУСИ”

Випускаємо в світ другий том “Жерел”, заразом — другий том люстрацій королівщин руських земель 1565 р., несповна два роки по виданні першого тому. Невеликі кошти Археографічної комісії і взагалі Наукового товариства імені Шевченка не дають ще спросто вести се видання так скоро, як того вимагають потреби українсько-руської науки і великі запаси матеріалів. Археографічна комісія не може ще публікувати більш як по тому на рік, і історичні матеріали поки що мусять чергуватися з історично-літературними. До виходу на ближчий рік призначена колекція галицьких актів часів Хмельниччини¹: третій том описей королівщин — закінчення люстрації 1565 р. руських земель (землі Львівська, Белзька і Холмська^{1*}), однак, не забариться вийти, тим більше, що за ними ще стоїть довгий ряд томів — люстрація руських земель 1570 р. і численні інвентарі королівщин XVI в.

В сей том увійшло докінчення люстрації Перемиської землі (початок в першому томі) — староства Перемиського, Лежайське, Замхівське (при нім на маргінесі — f. 499 — пізнішою рукою приписано: in Premisl.), разом з руськими жупами, що лежали на її території, і люстрація Сяноцької землі. Ся остання була вже раз друкована — в “Додатку” до “Gazety Lwowskiej”, 1860 р. (“Dodatek tygodniowy” przy “Gazecie Lwowskiej” z roku 1860, ч. 1—3, 5—12, 14—27, 30—50); там видав її дуже старанно Фран[тішек] Волянський, але з пізньої урядової копії (1785 р.)*, новою правописсю; непоправності в іменах і деякі переміни в порядку сіл в другій половині люстрації треба, мабуть, зачислити на переписувача. Видання се є великою бібліографічною рідкістю, і вже се одно, не кажучи за вагу оригіналу, робило нове видання доконче потрібним. Інші всі люстрації, скільки знаю, публікуються вперше. Підставою для їх видання, як і для люстрацій першого тому, послужила оригінальна книга люстрацій — в Московському архіві Міністерства справедливості, IV, В, № 19*; деякі недостачі в її тексті (в люстрації жуп і Перемиського староства) прийшлося зіставити незаповненими, бо невідомо другого кодексу сих люстрацій, що міг би для того послужити (варшавський кодекс, як пояснено було в передмові до першого тому, містить лише рахунки доходів*).

При виданні заховано цілком правопись оригіналу, крім великих літер і пунктуації; все, додане до тексту, поставлено в рогаті скобки []; все допов-

¹ Люстрації подільських повітів видані в “Архиве Юго-Западной России”, ч. VII, т. II. [Архив ЮЗР. — К., 1890. — Ч. VII. — Т. 2. — С. 128—363].

нене з контексту на місце видертого або іншим способом знищеного і виведене з скорочень, взято в круглі скобки (). Перед всякими студіями просимо поправити похибки, означені на кінці книги: більшість їх, вправді, мало-важна і вказана з огляду на прийняте правило буквального видання, але деякі змінюють і значіння; там же вказано кілька поправок, похибок оригіналу. Показчик, як було заповіджено при першому томі, буде поданий по скінченні цілої люстрації 1565 р., в третьому томі.

Перед текстом уміщено розвідку про економічний стан селянства в Перемиській королівщині, оперту на люстрації й давніших інвентарях. Розмірне багатство матеріалу було причиною, що розвідка ся обмежилася лише одним сим староством.

Summarius krotszy przi kthorim... (пол.) — Короткий підсумок, у якому перелічено...

Передмова до тому 2-го “Жерел до історії України-Руси”

Друкується за виданням: Жерела до історії України-Руси. — Львів, 1897. — Т. II: Описи королівщин в руських землях XVI віку, видані під редакцією Михайла Грушевського. — С. V–VI. Після передмови вміщено розвідку “Економічний стан селян в Перемиському старостві в середині XVI в. на основі описей королівщин” (на 35 с.), а також документи люстрацій земель Перемиської і Сяноцької польською мовою на 314 с.

с. 44 ... на ближчий рік призначена колекція галицьких актів часів Хмельниччини... — див.: Жерела до історії України-Руси. — Львів, 1898. — Т. IV: Матеріали до історії Галичини. — Т. 1.

... третій том описей королівщин — закінчення люстрації 1565 р. руських земель (землі Львівська, Белзька і Холмська... — Жерела... — Львів, 1900. — Т. III: Люстрації королівщин в землях Холмській, Белзькій і Львівській в 1564–1565 рр.

Ся остання була вже раз друкована — в “Додатку” до “Gazety Lwowskiej”, 1860 р. (“Dodatek tygodniowy” przy “Gazecie Lwowskiej” z roku 1860, ч. 1–3, 5–12, 14–27, 30–50); там видав її дуже старанно Фран[тішек] Волянський, але з пізньої урядової копії (1785 р.)... — див.: Starostwo Sanockie. Wypis z metryk koronnych zawierający rewizję Starostwa Sanockiego skuteczną r. 1565 przez Krzysztofa Sokołowskiego Starostę Rogozińskiego, na mocy ustawy z r. 1563 / Wyd. Franciszek Wolański // Dodatek Tygodniowy przy Gazecie Lwowskiej. — 1860. — Т. 10. — Nr. 1–3, 5–12, 14–27, 30–51.

Підставою для їх видання, як і для люстрацій першого тому, послужила оригінальна книжка люстрацій — в Московському архіві Міністерства справедливості, IV, В., № 19... — сучасна архівна легенда книги — AGAD. Т. zw. Metryka Litewska, dz. IVB, sygn. 19.

... (варшавський кодекс, як пояснено було в передмові до першого тому, містить лише рахунки доходів)... — див. прим до “Передмови до 1-го тому “Жерел...”

П. Кулаковський

Примітки до тексту Галицько-Волинської літописі

Друкується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1895. — Т. 8. — С. 1–5.

Цією невеликою за обсягом статтею М. Грушевський розпочав низку досліджень з текстології та хронології літописання.

с. 46 ... емендацією літописних текстів зайнявся був д[обродій] Ламбін... — Ламбін Микола Павлович — російський історик другої половини XIX ст. Автор праць з історії Київської Русі, найбільш відомими серед яких є

ЗМІСТ

<i>П. Сохань</i> . МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ — ПАТРІАРХ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ.....	7
<i>П. Кулаковський</i> . ІСТОРИЧНІ ПРАЦІ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО КІНЦЯ 1880–1890 рр.	14
Розділ I. АРХЕОГРАФІЧНІ ЗАМІТКИ, ПЕРЕДМОВИ ТА ПУБЛІКАЦІЇ ДО ЗБІРНИКІВ ДЖЕРЕЛ	27
Про видання джерел до історії українсько-руської	29
Архів Скарбу Коронного в Варшаві. Замітка археографічна	33
“Статут друкований”	37
Передмова до тому 1-го “Жерел до історії України-Руси”	38
Передмова до тому 2-го “Жерел до історії України-Руси”	44
Примітки до тексту Галицько-Волинської літописі	46
Похвала в[еликому] кн[язю] Витовту	50
Запись руська 1473 р.	66
Опись подільських замків 1494 р.	68
Описі Перемиського староства 1494–1497 рр.	84
Дозвіл кор[оля] Жигимонта митнику Петрашку на передачу с. Крогульця кам’янецькому наміснику Григорію 1509 р.	106
Королівський дозвіл на викуп Кам’янецького староства 1456 р.	108
Кілька київських документів XV–XVI в.	110
Два документи з внутрішньої історії В[еликого] кн[язівства] Литовського XVI в.	126
Київський каштелян і козаки	129
Документ 1586 р. про козацький промисел.	133
Надання Оришевському Копистерина та Гайсина	135
Надання магдебурзького права містечку Дідову (в Київщині), 1596 р. .	138
Слобода Полтава в 1630 р.	141
Розділ II. АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ	143
Дальші розкопки в с. Чехах	145
Молотівське срібло	146
Гончариха	147
До Болеховщини: Губинське городище	150
Похоронне поле кам’яного віку в с. Чехах (пов[іт] Брідський)	151
Дрібничка до генеалогії Шевченка	152

Розділ III. ІСТОРИЧНІ ТА ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ . . .	153
Південноруські господарські замки в половині XVI століття	155
Волинське питання 1097–1102 рр.	182
До питання про Болохів	210
Громадський рух на Україні-Русі в XIII віці	216
Економічний стан селян на Подністров'ї Галицьким в половині XVI в. на основі описей королівщин	243
Економічний стан селян в Перемиському старостві в середині XVI в. на основі описей королівщин	290
Секретна місія українця в Берліні р. 1791.	321
Барська околична шляхта до к[інця] XVIII ст.	323
Розділ IV. ОГЛЯДИ, РЕФЕРАТИ ТА РЕЦЕНЗІЇ	337
Українські жиди	339
Тимчасова комісія для розгляду давніх актів. За традицією Київська археографічна комісія	351
З питання про організацію управління й суду в Подільській землі в XIV і XV в.	360
Новини археологічні.	361
Про деякі форми шляхетського землеволодіння в Південно-Західній Русі.	363
Організація старостинського й околичного управління в Барському старостві XVIII ст.	364
Нові розправи про внутрішній устрій В[еликого] кн[язівства] Литовського	365
КОМЕНТАРІ	395
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	559
ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК.	575

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 5

Серія "Історичні студії та розвідки (1888—1896)"

Редактор	<i>Л.Веремієнко</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>С.Довба</i>
Комп'ютерний набір і верстка	<i>Л.Гринчишин</i>
Коректори	<i>Р.Гамада, М.Ломеха, Б.Павлів, О.Тростянчин</i>

Здано на складання 10.03.2003. Підп. до друку 15.12.2003.

Формат 70x100¹/₁₆. Папір офс. Гарн. Асадему. Офс. друк.

Умовн. друк. арк. 47,73. Умовн. фарбовідб. 48,13. Обл.-вид. арк. 37,34.

Наклад 7000 прим. Свідоцтво держ. реєстру: серія ДК № 22.

Вид. № 82. Зам. 550-3.

Державне спеціалізоване видавництво "Світ"

79008 м. Львів, вул. Галицька, 21

www.dsv-svit.lviv.ua

e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Надруковано з готових діапозитивів на

ВАТ "Львівська книжкова фабрика "Атлас"

75005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. /Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 —

Т. 5: Серія "Історичні студії та розвідки (1888—1896)". — 2003. —
592 с.

ISBN 966-603-223-6; 966-603-276-7 (т. 5).

П'ятий том зібрання праць М.Грушевського у 50-ти томах розпочинає нову серію "Історичні студії та розвідки". У ньому вміщені статті, джерелознавчі розвідки та науково-інформаційні публікації, які друкувалися у журналах "Киевская старина", "Чтения ИОНЛ", "Правді", "Записках НТШ" протягом 1888—1896 рр.

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ISBN 966-603-223-6

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 966-603-276-7 (т. 5)